

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада Уманського національного університету садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Генеza, сучасний стан та туристсько-рекреаційне значення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області» за спеціальністю 103 Науки про Землю.

«27» лютого 2024 року.

Хіміч Марія Ігорівна, 1994 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2019 році Уманський педагогічний університет імені Павла Тичини за спеціальністю «Середня освіта. Географія».

Працює на посаді викладача-стажиста кафедри екології та безпеки життєдіяльності Уманського національного університету садівництва з 14.10.2022 р. по теперішній час.

Дисертацію виконано в Уманському національному університеті садівництва Міністерства освіти і науки України, м. Умань.

Науковий керівник – Кисельов Юрій Олександрович, доктор географічних наук, професор, Уманський національний університет садівництва, завідувач кафедри геодезії, картографії і кадастру.

Здобувачка має 13 наукових публікацій за темою дисертації, з них 2 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, 3 статті у наукових фахових виданнях України:

1. Хіміч М.І. Передумови та туристсько-рекреаційне значення сакралізації пам'яток неживої природи в Івано-Франківській області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. 2022. 53 (2). С. 89–99. <http://dx.doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.12>

2. Хіміч М.І. Суспільно-географічні передумови формування сакральної сфери Івано-Франківської області. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки». 2023. №18. С. 31–40. <http://dx.doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2023-18-4>

3. Хіміч М.І. Оцінка сакральних ландшафтних комплексів Івано-Франківської області. Ландшафтознавство. 2023. Вип. 3 (1). С. 87–100. <http://dx.doi.org/10.31652/2786-5665-2023-3-87-101>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Воловик В. М., доктор географічних наук, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри географії.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. При розгляді об'єкту дослідження виникає питання, що таке «сакральна сфера» і чи може бути виділення поняття «сакральної сфери окремої адміністративної структури» (у даному випадку Івано-Франківської області)? Адже ніхто не використовує «географічна оболонка Івано-Франківська». Більшість англійських дослідників (Yi-Fu Tuan. *Space and Place. The Perspective of Experience* (1977); Kilde J. H. *Sacred Power, Sacred Space* (2008); Martyn S. *Religion, culture, and sacred space* (2008); Merriman P. *Space* (2022) тощо) застосовують класичну зв'язку термінів «space & place» (простір та місце), що дозволить аналізувати сакральний простір Івано-Франківської області, хоча також з певними обмеженнями. Відповідно, у третьому розділі відсутня чітка визначеність у розумінні об'єкту дослідження: «У нашому дослідженні сакральний простір ми розглядаємо з точки зору природничої моделі...» (с. 77). Можливо краще розкривати «сакральну сферу» через її диференціацію на окремі складові: сакральні місця, сакральні ландшафти тощо.

2. Визначення, яке наводить автор у першому розділі на с. 37: «Сакральна сфера, на нашу думку, – це дискретний простір, наповнений об'єктами сакрального значення. При цьому під сакральним простором ми розуміємо будь-яку частину сакральної сфери» досить дискусійне, адже поняття «простір» ширше, ніж «сфера», яка у самій назві має просторові обмеження. При тому, що у третьому розділі (с. 76) автор вже зазначає, що «Сакральна сфера – це складова система геопростору...», фактично визнаючи, що «сакральний простір» охоплює і «сакральну сферу».

І чому «сакральна сфера – дискретний простір»? Все залежить від підходу «об'єкт – суб'єкт». Якщо «сакральна сфера» ототожнюється з Абсолютом (Богом), то дискретність є навіть «шкідливою»; якщо на чільному місці «релігія» з відповідними матеріальними артефактами, тоді такий підхід можливий.

Автор так і не зміг чітко визначитися з дефініцією «сакральної сфери», що у свою чергу вносить певний «хаос» у термінологію дослідження: сакральна сфера, сакральний простір, територіальна сакральна система, сакральний ландшафт, місце сили, геопростір тощо. Останнє помітно у третьому розділі, де «Сакральні об'єкти є найменшими типологічними структурами, аналогічно до рангу фацій у ландшафтознавстві. Поєднання кількох сакральних об'єктів разом з прилеглими до них територіями формують сакральні ландшафти» (с. 76). А куди зникли урочища та місцевості? Чому між «об'єктами» та «фаціями» поставлено знак рівності?

3. Бажано у підрозділі 2.1 «Природні передумови формування об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області», окрім безпосередньої характеристики природних умов та компонентів, детальніше звернути увагу на самі передумови для появи сакральних об'єктів у досліджуваному регіоні.

4. У підрозділі «Суспільно-історичні передумови формування сакральної сфери Івано-Франківської області» автор пропонує періодизацію еволюції сакральної сфери Івано-Франківської області з виділенням історичних періодів від 1199 до 1939 року. Досить дивний підхід до такої хронології. А хіба до 1199 року та після 1939 року не було споруджено ніяких сакральних об'єктів або немає ніяких артефактів, у тому числі «язичницьких»? Але у підрозділі «3.2.

Природні і природно-антропогенні об'єкти сакральної сфери» є аналіз сакральних об'єктів дохристиянської епохи.

Складається враження, що періодизація ще вимагає доопрацювання.

5. Технічне зауваження до картосхеми «Рис. 4.19. Туристсько-рекреаційне районування Івано-Франківської області (за результатами власних досліджень)» (с. 175): на ній немає ніяких позначок, окрім меж; відсутні будь-які написи; відсутня легенда. Але ця картосхема є одним з результатів поставленого завдання: «прорайонувати територію Івано-Франківської області за ознакою туристсько-рекреаційного потенціалу сакральних об'єктів» (с. 23).

Смочко Н. М., доктор географічних наук, Мукачівський державний університет, завідувач кафедри географії та суспільних дисциплін.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У дисертаційній роботі занадто детально висвітлено природні умови Івано-Франківської області; на нашу думку, значна частина наведеної інформації не стосується основного змісту дисертації.

2. Викликають сумніви обрані авторкою часові межі дослідження: 1199 - 1939 рр., ніби до XIII ст. на території сучасної Івано-Франківщини не споруджувалися сакральні об'єкти, і не будувалися нові церкви за часів незалежності України.

3. На нашу думку, етап розвитку сакральної сфери Івано-Франківської області, пов'язаний із Першою світовою війною та наступними національно-визвольними змаганнями, слід було б датувати: 1914 – 1923 рр., тобто до укладення Рапалльського договору, згідно з яким Східну Галичину було остаточно віддано Польщі.

4. У контексті теми дослідження варто було б більше уваги приділити формулюванню авторського бачення поняття «сакральний туризм» та його поняттєво-термінологічного наповнення.

5. У завершальному розділі роботи доцільно було б розробити туристичний маршрут сакральними місцями Івано-Франківщини.

6. Зі змісту роботи остаточно не зрозуміло, чи авторка пропонує власне бачення монорозвитку, чи приймає наявні його трактування.

7. До роботи варто було б долучити підрозділ або параграф, присвячений авторському баченню майбутніх перспектив розвитку сакральної сфери Івано-Франківської області.

Голод А. П., доктор економічних наук, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, завідувач кафедри туризму.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. Дискусійними є окремі аспекти здійсненого у дисертації туристсько-рекреаційного районування Івано-Франківської області, яке, як задекларовано у науковій новизні (с. 25), проведено авторкою вперше. Водночас, з огляду на авторську методику, доречніше було б говорити про сакрально-географічне районування для рекреаційно-туристичних потреб, а не туристсько-рекреаційне районування загалом, яке на рівні досліджуваного регіону уже проводилося іншими науковцями (наприклад, С. Шепетюк (2006). Поряд із цим авторська методика районування на основні лише кількісних методів, (кластерний аналіз),

на наш погляд, може також бути предметом дискусії, адже не враховує наявних зв'язків між сакральними об'єктами (наприклад, туристичних маршрутів), їх тяжіння до системи розселення та наявного адміністративно-територіального устрою.

2. Низка авторів відносить до сакральних об'єктів також кладовища, про що зазначає і дисертантка під час аналізу літературних джерел (с. 44). Однак надалі у дисертації кладовища як елементи сакральної сфери регіону не аналізуються. Хотілося б дізнатися, чим авторка обґрунтовує таку позицію.

3. Для розрахунку показника споруджуваності антропогенних сакральних об'єктів у дисертації відібрано 624 пам'ятки, причому зазначено, що сюди віднесено також 14 дерев'яних церков області, які згоріли у період незалежності України (с. 73). На підставі розрахунків зроблено висновок, що найменшою споруджуваністю характеризувався найдавніший історичний період (1199–1348 рр.) (табл. 2.1). Водночас можна припустити, що більшість споруджених у цей період об'єктів не збереглися до нашого часу. Тому для більшої об'єктивності методика проведення розрахунків варто було б уточнити.

4. Враховуючи те, що у меті роботи було задекларовано оцінювання туристсько-рекреаційного значення об'єктів сакральної сфери Івано-Франківської області, цікаво було дізнатися про оцінку значення цих об'єктів не лише за статусом чи локалізацією, а й за відвідуваністю туристами, включенням до екскурсійних маршрутів.

5. Існують деякі зауваження і побажання щодо змісту і оформлення рисунків і таблиць у дисертації. Зокрема, картосхеми туристсько-рекреаційних районів на рис. 4.14-4.18 є надто схематичними. Доречно було б відобразити подану на них інформацію на узагальнюючій картосхемі (рис. 4.13 або 4.19). Незрозуміло, чи таблиця 1.1 розроблена авторкою, чи складена за результатами аналізу літератури. Таблиці 4.8 та 4.9, очевидно, є авторськими, однак про це також не зазначено.

Кравцова І. В., кандидат географічних наук, Уманський національний університет садівництва, доцент кафедри екології та безпеки життєдіяльності.

Оцінка позитивна, є зауваження:

1. У розділі 1 «Теоретичні та методологічні засади сакрально-географічних досліджень» у підпункті 1.1 «Об'єктно-предметна сфера сакральної географії» автор дає детальний аналіз об'єкту і предмету дослідження сакральної географії у розумінні Л.Т. Шевчук, О.І. Шаблія та інших науковців. Варто зауважити, що автор стоїть на позиціях зазначених дослідників.

2. Зважаючи на особливості історичного формування та розвитку Івано-Франківської області і, власне, з метою посилення ступеня теоретичного обґрунтування питань першого розділу дослідження варто було б додати аналіз зарубіжного досвіду вивчення географічних об'єктів, що формують сакральний простір Івано-Франківської області.

3. Доцільно підняти верхню хронологічну межу періодизації формування та функціонування сакральних географічних об'єктів території дослідження, врахувавши етапи періоду Другої світової війни, післявоєнної відбудови,

періоду «відлиги», активного радянського будівництва, «застою» та періоду незалежної України.

4. З метою посилення отриманих результатів дисертаційного дослідження та розуміння впливу відповідних етнічних груп на формування антропогенних об'єктів сакральної сфери модельної території, інформативності індексу споруджуваності варто було б проаналізувати зміни у етнічному складі населення Івано-Франківської у різні історичні періоди.

5. Є зауваження до оформлення таблиць. Також у тексті дисертації зустрічаються певні орфографічні, стилістичні недоречності, які не є властивими науковому дискурсу української мови.

Сонько С. П., доктор географічних наук, Уманський національний університет садівництва, професор кафедри екології та безпеки життєдіяльності.

Оцінка позитивна, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради;

«Проти» – 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує Хімич Марії Ігорівні ступінь доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 103 Науки про Землю.

Голова спеціалізованої
вченої ради

Сергій СОНЬКО